

There is no single approach to the principles of patronage service in foreign countries, for example, in Italy and Germany patronage service does not stand out as a separate concept, but such kind relationships are included in the public service, while in Australia, Britain, Georgia, Canada, Lithuania and Poland patronage service conceptually stands out as a category of public service with a number of special rules. The establishment of a patronage service in Ukraine was an objective necessity and today it operates in the system of legislative, executive and judicial branches. The labor functions of patronage service employees are directly correlated with the labor functions of public law official to whom they are assigned (subordinated). The patronage service includes advisers, assistants, commissioners, press-secretaries of the President of Ukraine, employees of the secretariats of the Chairman, First Deputy Chairman and Deputy Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine, employees of patronage services of the Prime Minister of Ukraine and other members of the Cabinet of Ministers of Ukraine, advising assistants of People's Deputies of Ukraine, judicial assistants and scientific advisers to judges of the Constitutional Court of Ukraine, judicial assistants, advisers to the Chairman of the Supreme Court and chairmen of cassation courts, as well as positions of patronage servants in other state bodies. At the same time as for judiciary, part 4 of Article 92 of the Civil Service Law (2015) states that the specifics of patronage service in courts, bodies and institutions of the judicial system are determined by the legislation on the judiciary and the status of judges.

Judicial assistants are an integral part of the judiciary. Despite their legal status, whether civil or patronage servants, the lion's share of work is performed by judicial assistants. It can be concluded, directly or indirectly, that effective work of a court or a judge is not possible without the effective work of judicial assistants (judges' offices) and this interdependency is obvious.

It should also be noted that a significant number of assistants later become judges, or if we take a look at the biographies of judges of all levels we can find out that many of them took their first steps in the legal profession as judicial assistants. This might lead to the conclusion that "judicial assistants environment" is a kind of a personnel reserve of the judiciary.

Key words: *judicial assistant, judicial system, patronage service, employment rights of judicial assistants.*

DOI: 10.33663/0869-2491-2021-32-330-340

УДК 347.41

М. В. ВЕНЕЦЬКА

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник*
ORCID: 0000-0002-7082-9426

СТРОКИ ВИКОНАННЯ ДОГОВІРНОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Стаття присвячена питанням правового регулювання та правозастосовної практики визначення строків виконання та припинення договірних зобов'язань, зокрема, з огляду на неоднозначність тлумачення на практиці строків припинення договору та строків припинення зобов'язань, у тому числі забезпечувальних.

Ключові слова: *строк виконання зобов'язання, строк виконання договору, забезпечувальні зобов'язання.*

* **Venetskay Maryna**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.), Senior Research Officer

Венецкая М.В. Сроки исполнения договорного обязательства: проблемы правоприменения

Статья посвящена вопросам правового регулирования и правоприменительной практики определения сроков выполнения и прекращения договорных обязательств, в частности, учитывая неоднозначность толкования на практике сроков прекращения договора и сроков прекращения обязательств, в том числе обеспечительных.

Ключевые слова: срок исполнения обязательства, срок исполнения договора, обеспечительные обязательства.

Venetska Maryna. Terms of fulfillment of the contractual obligation: law enforcement problems

The article is devoted to the issues of legal regulation and law enforcement practice of determining the terms of performance and termination of contractual obligations, in particular, given the ambiguity of interpretation in practice of terms of termination of contract and terms of termination of obligations, including security.

Key words: term of performance of obligations, term of performance of the contract, security obligations.

Постановка проблеми. Однією з істотних умов належного виконання зобов'язання є його виконання у визначений строк (термін). Визначення строку дії договору спричинили тривалу наукову дискусію та мали наслідком низку неоднозначних судових рішень стосовно строків припинення договірних зобов'язань.

Метою дослідження є дослідження проблем правозастосовної практики щодо строків виконання договірних зобов'язань.

Проблематика цивільно-правових зобов'язань та їх учасників була предметом досліджень багатьох відомих вчених, у тому числі таких, як М.М. Агарков, Й.О. Покровський, О.С. Йоффе, В.А. Белов, М.І. Брагінський, В.В. Вітрянський, О.Є. Богданова, Р.А. Майданік, О.В. Дзера, В.В. Луць, С.І. Шимон В.І. Головінський, А.І. Масляєв, С.В. Сарбаш, К.А. Храпунова та ін.

Актуальність проблеми полягає у неоднозначності тлумачення на практиці строків припинення договору та строків припинення зобов'язань, яка, як вбачається, є наслідком недостатньо вдалого легального унормування цього питання законодавством.

Виклад основного матеріалу. Строк дії договору (виконання договірних зобов'язань) історично і на практиці визнається істотною умовою договору, хоча ст. 638 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) встановлено, що «...договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди». Аналогічні приписи містить і ч. 2 ст. 180 Господарського кодексу України (далі – ГК), хоча ч. 3 цієї ст. 180 ГК прямо встановлює, що «... при укладенні господарського договору сторони зобов'язані у будь-якому разі погодити предмет, ціну та строк дії договору».

Відповідно до приписів ст. 631 ЦК строком договору є час, протягом якого сторони можуть здійснити свої права і виконати свої обов'язки відповідно до договору. При цьому закінчення строку договору не звільняє сторони від відповідальності за його порушення, яке мало місце під час дії договору.

Порядок визначення та обчислення строків і термінів встановлено статтями 251–255 ЦК. Строком є певний період у часі, зі спливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення. Терміном є певний момент у часі, з настанням якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення. У зв'язку з тим, що строки (терміни) виконання зобов'язання є різновидом цивільно-правових строків (термінів), на них повною мірою поширюються вимоги встановлення, перебігу, спливу. Внаслідок чого строк (термін) може бути встановлений у зобов'язанні й визначатися роками, місяцями, тижнями, днями, годинами, календарною датою або вказівкою на подію, яка має неминуче настати. Дотримання вимоги щодо строку (терміну) має важливе значення для належного виконання зобов'язання. Оскільки правовим наслідком невиконання зобов'язання у визначений строк (термін) може бути прострочення як кредитора, так і боржника.

Схожим чином урегульовано питання строку дії господарського договору ч. 7 ст. 180 ГК, згідно з якою таким строком є час, впродовж якого існують господарські зобов'язання сторін, що виникли на основі цього договору, також із вказівкою на те, що закінчення строку дії господарського договору не звільняє сторони від відповідальності за його порушення, що мало місце під час дії договору.

Слід визнати, що, хоча термін ЦК «можуть здійснити свої права і виконати свої обов'язки» і термін ГК «існують господарські зобов'язання сторін» можуть тлумачитись як різні за змістом, однак викликають одне і те саме запитання: що відбувається з договірними зобов'язаннями після закінчення строку договору, оскільки часто на практиці трапляються випадки, коли строк дії договору закінчився, а зобов'язання за таким договором залишаються невиконаними, або виконаними частково. Також слід ставити питання, що у такому випадку означає прострочення виконання зобов'язання, якщо строк дії договору скінчився – тобто зобов'язання можна вважати припиненим, а воно продовжує виконуватись і без пролонгації договору. Такі досить невдалі визначення строку дії договору спричинили тривалу наукову дискусію та мали наслідком низку судових спорів стосовно строків припинення договірних зобов'язань, які лежать в основі визначення і строків позовної давності, і відповідальності за неналежне виконання зобов'язань тощо.

Як вбачається, у даному випадку слід наголосити на тому, що договір і зобов'язання не є тотожними поняттями. Договори є підставою виникнення і формою існування зобов'язань, які одночасно складають зміст договору, однак цивільно-правове зобов'язання не охоплюється лише поняттям договору.

Відповідно до ч. 1 ст. 598 ЦК зобов'язання припиняється частково або у повному обсязі на підставах, встановлених договором або законом, при цьому глава 50 ЦК, зокрема, статті 598–609 не передбачає такої підстави припинення зобов'язання як припинення строку дії договору. Наведений висновок міститься і у постанові Верховного Суду від 19.03.2019 р. у справі № 916/626/18¹.

Водночас у Постанові від 02.03.2018 р. у справі № 444/9519/12 Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що «...право кредитодавця нараховувати передбачені договором проценти за кредитом припиняється після спливу визначеного договором строку кредитування... В охоронних правовідносинах права та інтереси позивача забезпечені частиною другою статті 625 ЦК України, яка регламентує наслідки прострочення виконання грошового зобов'язання»², тобто Велика Палата Верховного Суду пов'язала припинення права кредитодавця на стягнення процентів за простроченим і несплаченим кредитом зі строком дії до-

говору. Тобто судова практика і на даний час залишається неоднозначною.

Така неоднозначність тлумачення на практиці строків припинення договору та строків припинення зобов'язань, очевидно, є наслідком відсутності належного легального урегулювання цього питання через пряму вказівку на це у ЦК. Аналогічні приписи стосовно порядку та умов припинення господарських зобов'язань містять і статті 202–205 ГК.

Між тим застосування загальних доктринальних цивілістичних засад припинення зобов'язання дають підстави для напрума вирішення цієї неоднозначної проблеми. Так, згідно з такими основними засадами зобов'язання припиняється його новацією, коли первісне зобов'язання трансформується в інше, оскільки новація полягає у перетворенні попереднього зобов'язання, яке внаслідок цього припиняється, у нове, яке займає його місце. Таким чином, у разі невиконання чи неналежного виконання договірної зобов'язання пред'явлення кредитором вимоги чи позову про відшкодування шкоди, спричиненої таким невиконанням чи неналежним виконанням (окрім вимоги чи позову про виконання обов'язку в натурі) – після закінчення строків договору – має означати саме новацію зобов'язання, коли зобов'язання з виконання договірної зобов'язання перетворюється на зобов'язання з відшкодування спричинених збитків. Очевидно, саме момент пред'явлення такої вимоги чи позову в силу новації зобов'язання і має визначати момент припинення договірної зобов'язання. Водночас найбільш спірним питанням, яке може постати у даному випадку, є питання стосовно правової природи такої вимоги чи позову, особливо у разі необхідності виконання грошового зобов'язання, тобто чи є це вимога про виконання договірної зобов'язання з оплати переданого товару, виконаних робіт, наданих послуг тощо, чи це є вимога про відшкодування шкоди, завданої невиконанням чи неналежним виконанням зобов'язання, наприклад, вимога про стягнення заборгованості чи про сплату коштів тощо. Слід визнати, що навіть при застосуванні однакових термінів вони можуть тлумачитись двояко. Вирішення такого питання, як вбачається, є нагальним завданням законодавця, очевидно, підходить до його вирішення мають базуватись у моменті і правовій природі пред'явлених вимог. Можливо, а основну точку відліку має братись саме пред'явлення позову, а не вимогу, яка має більшою мірою характер претензії.

Необхідність прямого легального закріплення у ЦК можливості припинення зобов'язання через його новацію, яка може стосуватись як сторін договору, так і самого змісту договірної зобов'язання видається цілком доречною і актуальною проблемою. Можна вказати, що певним чином припинення зобов'язання через його новацію передбачена ЦК, оскільки і припинення зобов'язання переданням відступного (ст. 600 ЦК), через зарахування зустрічних вимог (ст. 602 ЦК), і нарешті – як окремих випадок домовленості сторін згідно зі ст. 604 ЦК, ч. 2 якої яка прямо передбачає, що «зобов'язання припиняється за домовленістю сторін про заміну первісного зобов'язання новим зобов'язанням між тими ж сторонами (новація)». Однак ці випадки передбачають лише новацію зобов'язання між тими ж сторонами, і не передбачають новацію, що включає, у тому числі, заміну сторін. Відтак загальна норма щодо припинення зобов'язання через його новацію, яка може стосуватись не лише змісту та правової природи зобов'язання, а і його сторін була б цілком доречною.

У цьому сенсі доцільним видається звернути увагу на те, що висновок, зроблений Великою Палатою Верховного Суду у вищенаведеній постанові від

02.03.2018 р. у справі № 444/9519/12 про неправомірність стягнення процентів за кредитним договором після закінчення строків договору, який видається доволі суперечливим на перший погляд, виявляється достатньо обгрунтованим і правомірним, якщо розглядати його через призму припинення зобов'язання через його новацію. Так, за загальним правилом, у випадку прострочення здійснення регулярних щомісячних платежів з повернення кредитних коштів, банк має право через 30 днів прострочення вимагати від боржника припинення кредитування і повернення всього залишку кредитних коштів та нарахованих на цей час процентів та неустойок. Відтак, слід визнати, що має місце новація зобов'язання, тобто трансформацію зобов'язання зі здійснення щомісячних платежів у зобов'язання з термінового повернення кредиту цілком. У цьому випадку дійсно кредитор не має права вимагати передбачених договором щомісячних платежів, процентів та штрафів, однак, як вбачається, не позбавлений права вимагати сплати процентів за користування чужими коштами – відповідно до ст. 536 ЦК та трьох відсотків річних як міри відповідальності за порушення грошового зобов'язання відповідно до ст. 625 ЦК.

Показовим у цьому питанні є і висновок Пленуму Вищого господарського суду України, наведений у п. 7.1. постанови 17.12.2013 р. № 14 «Про деякі питання практики застосування законодавства про відповідальність за порушення грошових зобов'язань», відповідно до якого «...за відсутності інших підстав припинення зобов'язання, передбачених договором або законом, зобов'язання, в тому числі й грошове, припиняється його виконанням, проведеним належним чином (ст. 599 ЦК України). Саме лише прийняття господарським судом рішення про задоволення вимог кредитора, якщо таке рішення не виконано в установленому законом порядку, не припиняє зобов'язальних відносин сторін і не звільняє боржника від відповідальності за невиконання грошового зобов'язання та не позбавляє кредитора права на отримання передбачених частиною другою статті 625 ЦК України сум. Отже, якщо судові рішення про стягнення з боржника коштів фактично не виконано, кредитор вправі вимагати стягнення з нього в судовому порядку сум інфляційних нарахувань та процентів річних аж до повного виконання грошового зобов'язання»³. Наведені висновки про те, що прийняте господарським судом рішення не припиняє зобов'язальних відносин сторін, є цілком правильним, однак не відповідає на питання, яке саме зобов'язання підлягає виконанню: договірне зобов'язання зі сплати коштів, чи зобов'язання, що зазнало новації і є зобов'язанням з відшкодування завданих збитків та має виконуватись не на підставі договору, а на підставі рішення суду.

Достатньо дискусійним є і питання визначеності періоду (моменту) виконання, оскільки цивільному обороту відомі зобов'язання із визначенням і невизначенням строком (терміном) виконання. Зобов'язання, строк (термін) виконання яких є визначеним, підлягають виконанню саме у цей строк (термін). Зобов'язання, строк (термін) виконання яких визначений вказівкою на подію, яка неминуче має настати (наприклад, початок посівних робіт, чи їх закінчення тощо), підлягає виконанню з настанням цієї події.

На практиці часто у договорах встановлюється строк виконання договірної зобов'язання «до повного виконання». Останнім часом склалась усталена судова практика, яка базується на твердженні, що таке положення договору свідчить про відсутність строків виконання, не бере його до уваги з посиланням на те, що виконання не є неминучою подією і може ніколи не настати, та вважаючи, очевидно, що строк

виконання договором не встановлений і має розглядатись як такий, що визначається моментом пред'явлення вимоги про виконання. З таким твердженням важко не погодитись, хоча можна навести і контраргументи. Так, зазвичай положення визначення строку дії договору «до повного виконання» має місце, коли у договорах містяться певні строки чи графіки виконання зобов'язань чи окремих їх етапів (наприклад, ч. 1 ст. 846 ЦК передбачена можливість визначення у договорі підряду строків виконання роботи або її окремих етапів). Крім того, такі положення договору часто мають на меті забезпечити сторону, яка першою виконала зобов'язання і очікує зустрічного виконання від іншої сторони. Доцільно також додати, що умови договору з невизначеним строком виконання у разі тривалого його невиконання боржником спонукають сторони до врегулювання питань, пов'язаних з припиненням зобов'язання – або шляхом встановлення точних строків виконання, або його припинення з втратою інтересу іншою стороною, чи іншим, передбаченим законом способом.

Строк виконання зобов'язання може бути також визначений моментом пред'явлення вимоги – у такому випадку кредитор має право вимагати виконання такого зобов'язання у будь-який час. У такому випадку та для точного обчислення строку позовної давності боржнику надається семиденний строк для виконання зобов'язання (ст. 261 ЦК) від дня пред'явлення вимоги кредитора за умови, що обов'язок його негайного виконання не впливає із договору або актів цивільного законодавства. У позикових відносинах встановлюється 30-денний строк повернення позики (абзац 2 ч. 1 ст. 1049 ЦК).

Цікавим є і питання в моменту виникнення зобов'язання зі здійснення регулярних платежів, як правило, щомісячних. Так, договір може містити, поряд з основним зобов'язанням, цілу низку інших зобов'язань, що входять до основного зобов'язання. Сторони таких договорів, зазвичай, передбачають певний графік оплати, який передбачає не лише кінцеву дату його остаточного погашення, а й порядок його внесення шляхом здійснення регулярних щомісячних платежів. Відтак, поряд з установленням строку дії договору, сторонами можуть встановлюватись і терміни виконання боржником окремих зобов'язань (внесення щомісячних платежів), що входять до змісту зобов'язання, яке виникло на основі договору.

Термін виконання кожного щомісячного зобов'язання згідно зі ст. 252 ЦК визначається календарною датою – наприклад, 15 число – кожного місяця. Перебіг строку починається з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язаний його початок (ст. 253 ЦК).

Оскільки умовами договору передбачені окремі самостійні зобов'язання, які деталізують обов'язок боржника зі здійснення оплати та встановлюють самостійну відповідальність за невиконання цього обов'язку, то право кредитора слід вважати порушеним не з моменту укладення договору, а з моменту недотримання боржником терміну погашення кожного чергового платежу, а отже, і початок перебігу строку його прострочення за кожний черговий платіж починається з моменту порушення терміну його погашення. Така позиція щодо грошових зобов'язань, сплата яких визначена періодичними щомісячними платежами, і яка повинна обчислюватись з моменту настання строку погашення кожного чергового платежу, висловлена і Верховним Судом України у постановах від 19.03.2014 р. у справі № 6-20цс14⁴, від 01.07.2015 р. у справі № 6-331цс15⁵ та ін.

На практиці встановлення договором таких щомісячних платежів, особливо у випадку доволі тривалого строку договору, супроводжується вимогою

врахування інфляційної складової при їх сплаті «з моменту виникнення зобов'язання і до моменту його фактичного виконання», вважаючи моментом виникнення таких щомісячних платежів 1 число кожного місяця. Стосовно такого питання видається необхідним підкреслити, що генеральною нормою цивільно-правової відповідальності, у тому числі договірної, є відповідальність суб'єкта цивільних правовідносин лише за наявності його вини. Оскільки несплата боржником щомісячного платежу до 15 числа кожного місяця є правомірною поведінкою, покладення відповідальності за неї суперечить загальним засадам розумності, добросовісності та справедливості цивільного права. Обґрунтування позиції про те, що зобов'язання зі сплати кожного щомісячного платежу виникає саме 15 числа кожного місяця, можна також і згідно з методом формальної логіки. Так, договір є однією з підстав виникнення зобов'язання (ст. 11 ЦК); зобов'язання є правовідношенням, в якому одна сторона – боржник зобов'язана вчинити певну дію, а інша сторона – кредитор – має право вимагати виконання його обов'язку (ст. 509 ЦК); тобто кожному зобов'язанню кореспондує право вимоги, і, навпаки, праву вимоги кореспондує зобов'язання. Відтак, відсутність права вимоги означає відсутність зобов'язання; зобов'язання має виконуватись відповідно до умов договору (ст. 526 ЦК; якщо договором передбачене зобов'язання здійснити щомісячний платіж не пізніше 15 числа кожного місяця, то до настання цієї дати кредитор позбавлений права вимагати здійснення платежу, а боржник не зобов'язаний його здійснювати, і саме ця дата є моментом виникнення зобов'язання зі здійснення оплати щомісячного платежу (до цього терміну боржник може правомірно його не здійснювати), так і виконання зобов'язання та моментом виникнення права вимоги у кредитора. До цього часу зобов'язання боржника є такими, що в доктрині цивільного права тлумачаться як «недозрілі» зобов'язання, яким кореспондують «недозрілі» вимоги кредитора, тобто такі, реальне настання яких передбачається у майбутньому. При цьому, здійснення боржником оплати до цього терміну є його правом, а не обов'язком, і має тлумачитись як дострокове виконання, якщо договором передбачене таке право боржника.

Доволі спірним з точки зору строків припинення зобов'язання є і питання строків та порядку припинення поруки.

Відповідно до чинної редакції ч.4 ст.559 ЦК, яка набрала чинності з 04.02.2019 р., «Порука припиняється після закінчення строку поруки, встановленого договором поруки. Якщо такий строк не встановлено, порука припиняється у разі виконання основного зобов'язання у повному обсязі або якщо кредитор протягом трьох років з дня настання строку (терміну) виконання основного зобов'язання не пред'явить позову до поручителя. Якщо строк (термін) виконання основного зобов'язання не встановлений або встановлений моментом пред'явлення вимоги, порука припиняється, якщо кредитор протягом трьох років з дня укладення договору поруки не пред'явить позову до поручителя. Для зобов'язань, виконання яких здійснюється частинами, строк поруки обчислюється окремо за кожною частиною зобов'язання, починаючи з дня закінчення строку або настання терміну виконання відповідної частини такого зобов'язання».

Водночас на розгляді судів різних інстанцій на даний час знаходяться справи, що впливають із правовідносин з надання поруки, що виникли до внесення вказаних змін до ЦК та регулюються відповідно з положеннями ч.4 ст.559

ЦК, що діяли на момент укладення таких договорів. Так, відповідно до раніше діючої редакції «порука припиняється після закінчення строку, встановленого в договорі поруки. У разі якщо такий строк не встановлено, порука припиняється, якщо кредитор протягом шести місяців з дня настання строку виконання основного зобов'язання не пред'явить вимоги до поручителя, якщо інше не передбачено законом. Якщо строк основного зобов'язання не встановлений або встановлений моментом пред'явлення вимоги, порука припиняється, якщо кредитор не пред'явить позову до поручителя протягом одного року з дня укладення договору поруки, якщо інше не передбачено законом».

Слід визнати, що останніми роками склалась доволі усталена судова практика, підтверджена і судовими актами Верховного Суду, щодо тлумачення найбільш спірного другого речення ч. 4 ст. 559 ЦК щодо припинення поруки у випадку непред'явлення вимоги кредитором протягом шести місяців з дня настання строку виконання основного зобов'язання, якщо строк поруки не встановлено договором. При цьому багато судових рішень базувалися на твердженні про те, що передбачена наведеними приписами «вимога» означає подання саме позовної вимоги, і факт неподання позову проти поручителя протягом 6 місяців з дня настання строку виконання основного зобов'язання означає припинення поруки.

Спів стосовно строків дії і припинення поруки знаходився і на розгляді Великої Палати Верховного Суду, яка у постанові від 17.10.2018 р. у справі № 490/5224/14-ц⁶ зробила правовий висновок, що порука – це строкове зобов'язання, і незалежно від того, встановлений строк її дії договором чи законом, його вплив припиняє суб'єктивне право кредитора. Це означає, що строк поруки належать до преклюзивних строків. Строк дії поруки не є строком для захисту порушеного права. Це строк існування самого зобов'язання поруки. Таким чином, і право кредитора, й обов'язок поручителя після його закінчення припиняються, а це означає, що жодних дій щодо реалізації цього права, в тому числі застосування примусових заходів захисту в судовому порядку, кредитор вчиняти не може. При цьому строк дії поруки (будь-який із зазначених у ч. 4 ст. 559 ЦК України) не є строком захисту порушеного права, а є строком існування суб'єктивного права кредитора й суб'єктивного обов'язку поручителя, після закінчення якого вони припиняються. Тобто, зі збігом цього строку жодних дій щодо реалізації свого права за договором поруки, у тому числі застосування судових заходів захисту свого права (шляхом пред'явлення позову), кредитор вчиняти не може.

На нашу думку, наведені висновки вищих судових інстанцій не є достатньо обґрунтованими, з огляду як на власне визначення строків існування права поруки, так і на визнання синонімічними термінів «вимога» і «позов».

Цивілістична доктрина чітко розмежовує поняття строків здійснення права і строків захисту права.

Так, строки здійснення суб'єктивних прав, за загальним правилом, поділяються на: строки існування суб'єктивного права, які забезпечують визначеність правовідносин у часі; присічні (преклюзивні) строки, які надаються уповноваженій особі для реалізації свого права; та гарантійні строки.

Строки захисту права, своєю чергою, поділяються на претензійні строки, коли уповноважена особа пред'являє вимоги безпосередньо заподіювачу шкоди, та строки позовної давності.

Слід підкреслити, що в усіх судових актах стосовно дії поруки у часі наголошувалось на преклюзивному характері 6-місячного строку, наданого для пред'явлення вимоги кредиторю, у разі непред'явлення якої порука припиняється. Наведена класифікація строків свідчить, що преклюзивність строку є атрибутом, ознакою строку здійснення права, і не є ознакою строку позовної давності, який може бути подовжений судом за наявності поважних причин. Тож, убачається, що у даних судових актах допущено змішування строків здійснення (існування та реалізації) права та строків його захисту.

Відповідно до ч. 1 ст. 559 ЦК порука припиняється з припиненням забезпеченого нею зобов'язання. Зобов'язання припиняється, за загальним правилом, у результаті його виконання. І, якщо зобов'язання не виконане, або виконане неналежним чином, уповноважена сторона має право на захист свого порушеного права протягом встановленого законом строку позовної давності. На нашу думку, те саме стосується і поруки як додаткового зобов'язання: якщо після пред'явлення вимоги поручитель не виконав свого зобов'язання, уповноважена особа вправі звернутись з позовом до поручителя (та/або боржника, за якого він поручився) до суду за захистом свого порушеного права.

Порука є акцесорним зобов'язанням і як таке, воно слідує долі основного зобов'язання, у тому числі стосовно строків позовної давності у три роки відповідно до ст. 266 ЦК, тобто позовна давність спливає одночасно і для боржника, і для поручителя (зі впливом позовної давності до основної вимоги вважається, що позовна давність спливла і до додаткової вимоги). В іншому випадку ст. 258 ЦК, якою урегульовано спеціальні (скорочені) строки позовної давності, мала б містити відповідні приписи щодо скороченого строку позовної давності для вимог із зобов'язань поруки. Існування трирічного строку позовної давності для вимог, пов'язаних з відносинами поруки, до речі, підтверджується і змістом нині чинної редакції ч. 4 ст. 559 ЦК, що свідчить про намір законодавця прямо закріпити загальний строк позовної давності для відносин поруки, враховуючи неоднозначність його тлумачення у попередні роки.

Неоднозначність тлумачення попереднього формулювання приписів другого речення ч. 4 ст. 559 ЦК, безумовно, полягає у неодноковому тлумаченні і розумінні терміну «вимога», тобто, чи є це вимога кредитора у будь-якій формально доказовій формі (претензія, лист, телеграма тощо), чи це має бути саме позовна вимога. Тобто основним питанням є: чи достатньо кредиторю пред'явити у будь-якому вигляді письмову вимогу і таким чином забезпечити собі право пред'явлення до поручителя позову в межах строку позовної давності, чи в межах шести місяців обов'язково має бути подана саме позовна заява.

У нормах ЦК, якими врегульовано правовідносини з приводу поруки, і, зокрема, у ст. 555 та ч. 4 ст. 559 законодавець одночасно застосовує обидва терміни. У даному випадку видається необхідним звернути увагу, що у ЦК термін «вимога» вживається сотні разів у різних контекстах (вимоги до якості товару, робіт, послуг; до змісту договору тощо), однак жодного разу – у сенсі позовних вимог. Коли законодавець має на увазі саме позовні вимоги – у ЦК застосовується термін «позов». Застосування в одній і тій же статті ЦК при врегулюванні схожих за змістом правовідносин різних термінів, на нашу думку, може означати лише те, що вони мають різне значення. Закон не є художньою літературою, який вимагає синонімічної різноманітності, закон потребує формальної визначеності та однозначності.

Крім того, у ч.1 ст.555 ЦК, відповідно до якої «...у разі одержання вимоги кредитора поручитель зобов'язаний повідомити про це боржника, а в разі пред'явлення до нього позову – подати клопотання про залучення боржника до участі у справі», чітко розмежовано права та обов'язки поручителя у випадку пред'явлення до нього вимоги і в разі пред'явлення до нього позову, що свідчить про неприпустимість отождолення цих понять та тлумачення як синонімічних.

Аналіз ч.4 ст.559 ЦК із врахуванням положень ч.1 ст.555 ЦК, на нашу думку, дає підстави для твердження про те, що приписано другого речення ч.4 ст.559 ЦК кредитор надається альтернатива вибору власної поведінки, оскільки термін «вимога» не означає лише позовну вимогу, і закон передбачає можливість попереднього звернення до поручителя саме з «вимогою», зробленою у будь-якій доступній і зрозумілій формі. Така «вимога», яка передує «позову», має розцінюватися як надання поручителю можливості добровільно виконати взяті на себе зобов'язання. При зверненні кредитора до поручителя з «вимогою» продовж шести місяців від дня настання строку виконати основне зобов'язання порука не припиняється і кредитор вправі поза межами цього (шестимісячного) строку, але до спливу позовної давності за основною вимогою, пред'явити поручителю «позов» до суду про стягнення суми боргу боржника.

Підтвердженням наведеного висновку, до речі, є і чинне формулювання ч.4 ст.559 ЦК, яке прямо вказує на пред'явлення саме позову (а не вимоги). І не протягом 6 місяців, а впродовж трьох років, тобто загального строку позовної давності. На необхідності «чітко встановити, що порука припиняється повним виконанням основного зобов'язання або якщо кредитор протягом строку загальної позовної давності не пред'явить позову до поручителя», тобто необхідності застосування саме положень ст.266 ЦК сплину позовної давності для додаткової вимоги одночасно з основною вимогою, наголошено і в пояснювальній записці до законопроекту, яким була сформульована чинна редакція ч.4 ст.559 ЦК. Слід підкреслити, що вказівка на необхідність «чітко встановити», що до поруки застосовується загальний строк позовної давності у три роки, а не поширити застосування такого строку, як видається, прямо свідчить про первісний намір законодавця щодо застосування до поруки саме загального строку позовної давності.

Законодавству відомі випадки встановлення строків в оціночних категоріях, зокрема, через вказівку на виконання «у розумний строк», тобто у необхідний для вчинення певної дії, що спрямована на виконання зобов'язання. Зокрема, якщо договором не встановлено строк доставки товару для вручення його покупцеві, товар має бути доставлений у розумний строк після одержання вимоги покупця (ч.3 ст.704 ЦК).

Негайне виконання зобов'язання може мати місце, коли такий обов'язок випливає з умов договору або актів цивільного законодавства. Зокрема, відповідно до ст.765 ЦК наймодавець зобов'язаний передати наймачеві майно у користування негайно або у строк, встановлений договором найму.

Висновки. У зобов'язаннях із визначеним строком може постати питання про неприпустимість його дострокового виконання. За загальним правилом, встановленим ст.531 ЦК, боржник має право виконати свій обов'язок достроково, якщо інше не встановлено договором, актами цивільного законодавства або не випливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту. Право дострокового виконання

зобов'язання боржником слід розмежовувати з випадками, коли кредитору надається право вимагати дострокового виконання зобов'язання (наприклад, ч. 5 ст. 144 ЦК, ст. 1052 ЦК, ст. 953 ЦК тощо).

1. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/80632808> 2. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/74838904> 3. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014600-13#Text> 4. URL : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/VS140081.html 5. URL : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/VS150648.html 6. URL : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/VS182693.html

References

1. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/80632808> [ukr]. 2. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/74838904> [ukr]. 3. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014600-13#Text> [ukr]. 4. URL : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/VS140081.html [ukr]. 5. URL : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/VS150648.html [ukr]. 6. URL : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/VS182693.html [ukr].

Venetska Maryna. Terms of fulfillment of the contractual obligation: law enforcement problems

The article is devoted to the issues of legal regulation and law enforcement practice of determining the terms of performance and termination of contractual obligations, in particular, given the ambiguity of interpretation in practice of terms of termination of contract and terms of termination of obligations, including security.

The urgency of the problem lies in the ambiguity of the interpretation in practice of the terms of termination of the contract and the terms of termination of obligations, which, as can be seen, is a consequence of the insufficiently successful legal regulation of this issue by law.

The issue of extension of the obligation after the expiration of the contract is analyzed from the standpoint that the contract and the obligation are not identical concepts. Contracts are the basis for the occurrence and form of existence of obligations, which simultaneously constitute the content of the contract, but the civil obligation is not covered only by the concept of contract.

Discussion issues of certainty of the period (moment) of execution are considered, as the civil turnover is aware of the obligations with a definite and indefinite term (term) of execution, terms of fulfillment of obligations with regular payments.

The problematic issues of determining the terms of fulfillment of security obligations, in particular, guarantees, are also analyzed.

The practice of application by courts of the provisions of the legislation on the terms of fulfillment of contractual obligations has been analyzed and a number of proposals have been made to improve the current civil legislation.

Key words: *term of performance of obligations, term of performance of the contract, security obligations.*